

BROEDPLAATSENBELEID

GEMEENTE DEN HELDER

1 februari 2009

Inhoudsopgave

1. Inleiding en Achtergonden
2. Begrippenkader
3. Doeleinden
4. Functies en Effecten
5. Werkwijze
6. Samenvatting - Conclusies

Broedplaatsen in Den Helder

1. Inleiding en Achtergronden:

In haar Strategische Visie 2020 stelt de gemeente Den Helder zich o.a. ten doel (weer) een aantrekkelijke stad en het aantrekkelijke centrum van de regio te worden. Den Helder moet weer groeien en een voorzieningenaanbod op niveau bieden. Prioritaire gebieden die, zeker ook m.b.t. broedplaatsen, als aanjager van ontwikkelingen dienen zijn het Stadshart en Willemsoord.

Eind 2007 is de Cultuurnota "Horen, Zien en Beleven" door de Helderse gemeenteraad aangenomen. Deze nota sprak van een bescheiden faciliterende rol voor de overheid voor wat betreft sturing en financiering en stelde als doel het kwantitatief en kwalitatief verbeteren van het bestand aan atelier(woningen) en broedplaatsen. Ook in de Voorjaarsnota 2008 en in het Uitwerkingsplan Stadshart staan culturele initiatieven, waaronder broedplaatsen, op de agenda.

Cultuur kan, als belangrijke drager van het karakter en de uitstraling van een stad, als vestigingsvoorwaarde en punt van herkenbaarheid, en als schakel met de (maritieme) historie van de stad, een prominente rol spelen. Zowel in directe zin -initiatie en uitvoering van specifieke culturele activiteiten- als betreffende beeldvorming, imago en uitstraling kan cultuur van onschatbare waarde voor de stad zijn. Een bloeiend kunst- en cultuurleven draagt bij aan de identiteit en het imago van de stad, het maakt zichzelf en de stad zichtbaar en hoorbaar, het kan de toeristische positie van de stad verbeteren, evenals het vestigingsklimaat en de algehele stedelijke vitaliteit. Vanuit het gemeentelijk cultuurbeleid dienen mensen en organisaties die op het terrein van kunst en cultuur beroepshalve of vanuit interesse actief zijn, dan ook te worden gestimuleerd. Participatie, zichtbaarheid en aantrekkingskracht -de kernthema's uit de cultuurnota- daar gaat het om.

Onder de geldende omstandigheden waarbij door een herschikking van middelen het culturele voorzieningenpakket opnieuw vorm wordt gegeven, betekent dit dat de 'oude' nadruk op beeldende kunst is komen te vervallen, en de gemeente het subsidiëren van huisvesting voor professionele kunstenaars niet langer als haar kerntaak ziet. De subsidiëring van de huur van atelierruimtes is met ingang van 2008 dan ook beëindigd. In plaats hiervan zal de gemeente een stimuleringsbeleid voeren om kunstenaars in tijdelijk leegstaande panden te huisvesten. Zij wil in dat kader bemiddelen tussen eigenaren van leegstaande gebouwen en kunstenaars om het zogenoemde broedplaatsenbeleid invulling te geven.

Begin 2008 is het voormalige Postkantoor aan het Julianaplein in beginsel aangewezen als locatie voor een culturele broedplaats. Met enige (kleinschalige) aanpassingen is het pand geschikt gemaakt als veelzijdige werkruimte en voor publieksfuncties. Het is inmiddels geheel gevuld met kunstenaars en ontwerpers; de capaciteit ervan wordt optimaal benut. Ten slotte kent ook het 'Pomp-station' alweer enige tijd een broedplaatsen-toepassing.

Zowel de aandrang vanuit het bestaande beleid, als de feitelijke ontwikkelingen rond Postkantoor en Pomp-station hebben het denkproces over broedplaatsen, de noodzakelijke ontwikkeling en vastlegging van een beleid ter zake en de rol van de gemeente daarbij op gang gebracht. Deze notitie vormt de weerslag van dat proces en legt als zodanig de grondslag voor het Helder's broedplaatsenbeleid vast. De notitie gaat eerst kort in op het te hanteren begrippenkader. Daarna komen doel, aard en strekking van het Helder's broedplaatsenbeleid aan de orde, alsmede de opzet volgens welke de gemeente uitvoering aan haar beleid wil gaan geven.

2. Begrippenkader

Alvorens op inhoud, doel en werkwijze van het beoogde broedplaatsenbeleid in te gaan, is het noodzakelijk het gehanteerde begrippenkader vast te stellen.

Allereerst is het de vraag wanneer iemand zich *kunstenaar* mag noemen. De gemeente Den Helder hanteert de criteria die zijn opgesteld door de Stichting Woon- en Werkruimten voor Kunstenaars (SWWK). De SWWK is opgericht door de Federatie van kunstenaarsverenigingen en kent een brede inbreng vanuit de FNV-kiem, de Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars (BBK) en de Koninklijke Nederlandse Toon-kunstenaars Vereniging (KNTV). Conform de SWWK-criteria is sprake van kunstenaarschap als een studie aan een kunstopleidingsinstituut is afgerond, als er sprake is van een lidmaatschap van een beroepsvereniging voor kunstenaars en als de artistieke activiteiten tot uitdrukking komen in tentoonstellingen, opdrachten, stipendia, engagementen e.d. Bij startende kunstenaars is van die laatste activiteiten uiteraard in (aanzienlijk) mindere mate sprake. Indien een formele toetsing van het kunstenaarschap middels een statusrapportage en beroepsmatigheids-onderzoek wenselijk of noodzakelijk wordt geacht, dan vindt dat plaats door de Stichting Kunstenaars & CO (Kunstenaars, Cultuur en Ondernemerschap).

Het begrip *broedplaats* kent landelijk verschillende definities; definities die veelal verband houden met de lokale omstandigheden, mogelijkheden, vereisten of doelstellingen. In de Helderse situatie wordt bij broedplaatsen uitgegaan van tijdelijk beschikbare panden als complex van werk- en oefenruimten, mogelijk in combinatie met woonruimte, alwaar het (startende) kunstenaars of kunstenaarscollectieven wordt mogelijk gemaakt hun producten te ontwikkelen, creëren en presenteren.

Deze definitie komt tegemoet aan de doelstellingen die worden nagestreefd, met name waar het -naast het creatieve proces- de toegankelijkheid, presentatie en de banden tussen de broedplaatsen en hun fysieke en culturele omgeving betreft: culturele activiteit en productie staat immers niet op zich, maar vormt zowel doel als middel.

3. Doeleinden

De doelstellingen en de beoogde maatschappelijke effecten van het Helderse broedplaatsenbeleid zijn even divers en veelzijdig als de beleidsinhoudelijke achtergronden en de praktische ontwikkelingen die tot het beleid hebben aangezet. Naast de aansluiting in algemene zin bij de bestaande culturele beleidsdoelstellingen -participatie, zichtbaarheid en aantrekkingskracht- zijn er op verschillende terreinen en niveau's drijfveren en motieven aanwezig die een broedplaatsenbeleid wenselijk tot noodzakelijk maken.

In de meest directe en alledaagse zin (be)dient het beleid uiteraard de kunstenaars, die bij de beëindiging van het atelierbeleid tegen geringe lasten toch van de benodigde faciliteiten kunnen worden voorzien. Hierbij wordt tevens op tijdelijke basis het aangewende pand van een bestemming voorzien: een positief gegeven in de stad, waarvan met name het centrum (met de prioritaire gebieden Stadshart en Willemsoord) een transformatieproces doormaakt en de leegstand alom als zeer negatief wordt ervaren. Terwijl ruimten dus beter worden benut, kunnen kunstenaars voor de stad worden behouden, of juist door de stad worden aangetrokken en gebonden.

In de tweede plaats beoogt het beleid bij te dragen aan de culturele bedrijvigheid en verscheidenheid in de stad. Dat lijkt niet alleen logisch en vanzelfsprekend, maar is -gezien het lopende stadsvernieuingsproces- zelfs zeer wenselijk tot ronduit noodzakelijk. Ook vanuit het reeds uitgesproken besef dat culturele activiteiten wellicht als geen andere karakter en uitstraling aan een stad kunnen geven, mag van broedplaatsen wat verwacht worden.

Broedplaatsen mogen dan ook niet enkel dienst doen als tijdelijk onderkomen voor kunstenaars in de meest letterlijk zin des woords (met of zonder toegekende woonfunctie), alsof het broedplaatsenbeleid de cultureel aangedreven variant van een anti-kraak-beleid is. Van broedplaatsen en de daar actieve kunstenaars mag dan ook -en ook in hun belang- worden verwacht dat men producten levert waar de omgeving wat van merkt, dat de broedplaats in kwestie regelmatig toegankelijk is voor omwonenden of een breder publiek, dat men verbanden aangaat, kunstenaars onderling of bijvoorbeeld met andere broedplaatsen. Onder omstandigheden is aansluiting bij de wijk, bij bestaande evenementen en bij de aanstaande doorontwikkeling van de culturele programmering in het Stadshart denkbaar. Vanuit de gemeente zal hierop -middels voorwaarden in gebruiksovereenkomsten- worden gestuurd. Kortom: een goed functionerende broedplaats is, uitgaande van zijn doeleinden en beoogde effecten, primair een *culturele* eenheid en geen ruimtelijke: een culturele eenheid ook, die naar buiten treedt met eigen producten en initiatieven dan wel in verbanden met andere culturele initiatieven en activiteiten.

Tenslotte dienen broedplaatsen een aantal meer strategische doelstellingen, die juist aan de praktische doelstellingen en alledaagse effecten ontstijgen. Landelijke ervaringen hebben inmiddels aangetoond dat broedplaatsen zich bij uitstek lenen als participant en contribuant in stedelijke ontwikkelingstrajecten: broedplaatsen als katalysator, als vliegwiel en aandrijfjas voor ontwikkeling, ook op niet-culturele terreinen. Als zodanig zijn ze geknipt voor Den Helder, en kunnen en moeten ze aanhaken bij gebiedsontwikkelingen in met name het Stadshart en op Willemsoord. Daarbij kan o.a. uitstekend gebruik worden gemaakt van enkele van de sterke kanten van onze stad (zeker voor kunstenaars): het vele en mooie licht en het hoge aantal zonuren; en dit, terwijl de 'markt' voor broedplaatsen in de Randstad sinds de jaren negentig is dichtgeslibd en/of zijn pionierskarakter aan het verliezen is.

4. Functies en effecten

Een bloeiend cultureel leven is een teken van de vitaliteit van de stad en daarmee een voorwaarde voor een goed vestigingsklimaat voor personen, organisaties en bedrijven. Met een verdere ontwikkeling van de culturele infrastructuur in de stad en de structurele introductie van broedplaatsen -vooralsnog een relatief nieuw verschijnsel in Den Helder- wil de gemeente een bijdrage leveren aan dat vestigingsklimaat.

Kunst is ook een voertuig voor de promotie van de stad. Het imago van Den Helder wordt immers niet altijd en overal als optimaal ervaren en is vaak sterk gerelateerd aan de marine en de zee. Maar naast de blijvende maritieme karakteristieken van Den Helder kunnen Rijkswerf, musea, monumenten en duinen ook sterker worden verbonden met kunst, met als doel mensen van buiten de stad aan te trekken met interessante culturele activiteiten.

Naast de functies m.b.t. culturele vitaliteit, aantrekkingskracht en imago van de stad kunnen broedplaatsen ook heel direct als instrument in stedelijke transformatieprocessen fungeren: een elders in het land bewezen functionaliteit die ook voor Den Helder het exploreren waard is. De betekenis van broedplaatsen voor woonwijken kan liggen in de vervulling van een pioniersfunctie in het transformatieproces van de wijk. De creatieve functie kan van levensbelang zijn voor de *imagoverbetering* van de omgeving; ook kan het lage kostenniveau aanvullende functies mogelijk maken (koppeling aan andere initiatieven en evenementen, al dan niet wijkgericht). Op de wat langere termijn kan sprake zijn van een daadwerkelijke bijdrage aan het *karakter* van een bepaalde wijk of stadsdeel.

Onder omstandigheden -afhankelijk van eigendomssituaties, planontwikkeling en publiekrechtelijke en financiële mogelijkheden- kan de verlening van een permanente status aan een broedplaats een interessant perspectief vormen, waarmee waardevolle ontwikkelingen een structurele vorm kunnen krijgen: een perspectief waarmee elders in het land goede ervaringen zijn opgedaan.

Vastgesteld kan worden dat broedplaatsen een breed scala van directe effecten en strategische doelstellingen kunnen dienen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de directere effecten sterk en vaak puur cultureel van aard zijn, terwijl de strategische doelstellingen even sterk door de ruimtelijke overwegingen worden aangedreven (stadsvernieuwing). Ook voor Den Helder zal de insteek *primair cultureel* van aard zijn: het faciliteren van kunstenaars. Maar ook voor de dieperliggende vraagstukken kan dit 'cultuurbeleid' van groot belang zijn. Het schaalniveau waarop het broedplaatsenbeleid zich op het eerste gezicht afspeelt -matchen kunstenaars en ruimten- beperkt zich meestal tot dat van het gebouw. Mogelijke kansen die het broedplaats-concept biedt op stedelijk niveau in vernieuwings-trajecten dreigen hierdoor te worden gemist, maar moeten zeker worden gepakt.

De gemeente zal broedplaatsen expliciet aanwenden om impulsen te geven op terreinen van -uiteraard- kunst en cultuur, *en* om de algehele culturele infrastructuur naar een hoger plan te brengen, en kunst en cultuur vanuit broedplaatsen met de stad en de wijken te verbinden. Middels de feitelijke toewijzing van broedplaatsfuncties aan ruimten -een keuzemoment immers- en vanuit de op te stellen gebruiksovereenkomsten zal de gemeente hier specifiek en helder op sturen, opdat broedplaatsen daadwerkelijk in positie worden gebracht om de beoogde meerwaarde(n) te genereren. Den Helder investeert aldus met een evident resultaat voor ogen, het zaait en wil ook oogsten.

5. Werkwijze

Den Helder bevindt zich op basis van haar schaalgrootte en mogelijkheden niet in de positie dat, zoals in de Randstad voorkomt, ter uitvoering van haar broedplaatsenbeleid een speciaal daartoe geëquipeerde uitvoeringsorganisatie kan worden opgezet. De Helderse uitvoeringspraktijk zal zich in eerste aanleg dan ook laten karakteriseren als een samengaan van organisatorische en planmatige elementen enerzijds, met de ontwikkeling van samenwerking en samenhang in de activiteiten van de gemeentelijke afdelingen OWS en RWO anderzijds.

In de uitvoering van het broedplaatsenbeleid zijn ruwweg vier werkterreinen en stadia te onderkennen: de samenstelling en het beheer van de 'databases' van kunstenaars en ruimten, de 'matching' van kunstenaars aan ruimten (bemiddeling en toewijzing), het beheer van de accommodatie, en ten slotte -indien de tendens en mogelijkheid daartoe zich in Den Helder ontwikkelt- de integratie van broedplaatsenbeleid en ruimtelijk beleid (wijk- en stadsontwikkeling).

Databases

Duidelijk is dat allereerst de 'databases' van kunstenaars en panden moeten worden geïnventariseerd om tot goede koppelingen te kunnen komen. De afdelingen OWS en RWO spelen hierin een centrale rol, waarbij OWS zich -als culturele aandrijf- en initieel in een leidende positie bevindt.

De belangrijkste aanbieders van ruimten voor potentiële broedplaatsen zijn de gemeente en de woningstichting, en -niet te vergeten- ook de Zeestad CV/BV en de Willemsoord B.V. die in dit verband allerm minst uit beeld mogen verdwijnen. Op korte termijn zal een overzicht van (mogelijk) beschikbare panden moeten worden samengesteld (van alle bovengenoemde partijen). Op termijn zou de mogelijkheid moeten worden nagegaan om ook andere particuliere partijen te interesseren voor tijdelijk gebruik door kunstenaars.

Het behoeft nauwelijks betoog dat een broedplaatsen-'voorraad' wel vaart bij een redelijke hoeveelheid aan voormalige industriële gebouwen en -bovenal- onderwijsaccommodaties: relatief grote werkruimten met hoge plafonds en ramen. Hier zal dan ook bijzondere aandacht en waar mogelijk prioriteit aan verleend worden.

'Matching'

Daarnaast zou het zowel voor de stad als voor het culturele veld een winstpunt zijn als er gericht potentiële coherente initiatieven, in plaats van een verzameling individuele kunstenaars, aan geschikte panden gekoppeld kunnen worden, uiteraard voor zover de omstandigheden dit toelaten. De toekomstige organisatie van de bemiddelings- en toewijzingsfunctie verdient dus aandacht, ook waar het hier de afstemming tussen de culturele en ruimtelijke beleidsinbreng betreft.

Normaliter zal het initiatief tot matching afkomstig zijn van de gemeentelijke afdeling OWS, waarna de afdeling RWO de culturele vraag ruimtelijk tracht te matchen en deze in een gebruiksovereenkomst vastlegt. De formeel vastgelegde match zal in inhoudelijke zin uiteindelijk een co-productie zijn tussen beide afdelingen; immers, ook de gebruiksovereenkomst kan c.q. moet, naast de vastlegging van het fysieke gebruik van een accommodatie (RWO), ook bepalingen bevatten betreffende de culturele activiteiten en -'output' die van de broedplaats in kwestie verwacht wordt (OWS).

Vooruitblikkend kan op termijn ook gedacht worden aan omstandigheden waarin, gebruikmakend van culturele/kunstenaars-netwerken en organisaties als bijvoorbeeld de Rietveld Academie en het Sandberg Instituut, daadwerkelijk aan werving en uitbreiding van het broedplaatsen-arsenaal kan worden gewerkt. De mogelijkheden om hierbij tevens gebruik te maken van (landelijke- of provinciale) subsidieregelingen en cultureel planologische programma's -i.s.m. met andere overheden, instellingen en organisaties- moeten hierbij worden nagegaan en kunnen bijzondere doorgroei-kansen scheppen.

Beheer

Betreffende het beheer van locaties zal het gemeentelijk uitgangspunt zijn dat de zeggenschap over de locaties niet primair relevant is. Het uitbesteden van de beheerfunctie aan derden is zelfs te verkiezen. Leidend is de formele borging van de belangen van de kunstenaars en de meerjarige vastlegging van accommodaties op een broedplaatsfunctie, waarbij zo laag mogelijke (huur)tarieven worden gehanteerd.

In overeenstemming met de uitgangspunten van de nota Grond- en Vastgoedbeleid is dit ook mogelijk. Gebruiksovereenkomsten voor broedplaatsen met een looptijd tot 2 jaar zijn huurlastenvrij; langer lopende huurovereenkomsten met geregistreerde kunstenaars (conform de bovengenoemde criteria) verkrijgen gereduceerde tarieven (lager dan de normaliter geldende marktconforme tariefstelling). Uiteraard vallen zaken als WOZ-aanslagen, verzekerings- en energiekosten ten laste van de betreffende kunstenaars.

Een extra aandachtspunt vormt het feit dat ook broedplaatsen moeten voldoen aan regelgeving. Met name de regelgeving op het gebied van (brand)veiligheid en milieu kan broedplaatsen voor problemen stellen. En het toekennen van woonfuncties vergt wellicht bestemmingsaanpassingen.

Stedelijke vernieuwing

Aansluiting van het broedplaatsenbeleid bij de gestarte stadsvernieuwing (b)lijkt enerzijds wellicht nog sterk het karakter van 'toekomstmuziek' te dragen, anderzijds -gegeven het lange traject dat de gemeente nog voor zich heeft- vormt het *de* uitdaging, zowel voor de verankering van 'cultuur' in met name het stadshart van de toekomst, als voor de samenhang en inbreng van de betrokken partijen: gemeente, Woningstichting Den Helder, Zeestad C.V./B.V. en Willemsoord B.V.

Culturele initiatieven kunnen in het algemeen geen grote financiële investeringen opbrengen om te voldoen aan regels, maar zijn meestal wel bereid en in staat om door middel van zelfwerkzaamheid panden op te knappen en te verbouwen. Aan de financiële kant van de materie is € 60.000 in het kader van het Uitwerkingsplan Stadshart voor broedplaatsen beschikbaar (zie ook de voorjaarsnota 2008). Elementaire ondersteuning, met name in de vorm van het beschikbaar maken en houden van ruimten (middels kleine reparaties en onderhoudswerkzaamheden), wordt aldus mogelijk gemaakt. De gemeentelijke afdeling OWS zal het initiatief nemen om i.s.m. de afdeling RWO en de Zeestad C.V./B.V. de uitvoering van het broedplaatsenbeleid in 2009 planmatig op te pakken en invulling te geven. Ook benadering van de Willemsoord B.V. staat hierbij op de agenda.

6. Samenvatting en conclusie

De gemeente richt zich met haar broedplaatsenbeleid primair op de facilitering van culturele initiatieven: de matching van kunstenaars(collectieven) aan panden en ruimten staat hierin centraal. Zij levert daarmee een goed alternatief voor het voorgaande atelierbeleid, realiseert aldus culturele activiteiten waar vanuit nieuwe ontwikkelingen kunnen worden geïnitieerd, maar die ook kunnen aansluiten op bestaande activiteiten. Tevens wordt leegstand voorkomen, verlevendigt het culturele en algeheel stedelijke klimaat, en wordt aldus bijgedragen aan de verbetering van het imago en de aantrekkingskracht van Den Helder. Zowel de doelstellingen uit het centrale cultuurbeleid als de strategische noties en toekomstvisie van de gemeente worden aldus gediend.

Op de middellange termijn kunnen broedplaatsen ook wijkgerichte activiteiten en functies ontwikkelen, en is een nauwer aanhaken bij stadsvernieuwingstrajecten denkbaar: aldus komt de realisatie van de meer structurele en strategische doelstellingen sterker in beeld. Dit vereist onder de dan geldende omstandigheden dan ook verdere afstemming tussen alle mogelijk betrokken partijen, m.n. tussen de gemeentelijke afdelingen RWO en OWS, de Woningstichting Den Helder, de Zeestad C.V./B.V. en de Willemsoord B.V. Het culturele beleid zal hier de as van het vliegwiel moeten vormen: indien zich kansen voordoen zal de gemeente, vanuit het primair culturele initiatief en doel, en met een integrale blik en aanpak, leidend en regievoerend moeten acteren.

De gemeente ontwikkelt -en neemt de rol en positie in van- een 'culturele makelaarsfunctie'. De culturele aandrijfjas van dit makelaarschap vormt de afdeling OWS, als coördinator en leverancier van de culturele en kunstenaars-input, en als bewaker van de culturele output. In het de facto 'makelaarschap' zal vanuit de gemeente de afdeling RWO een centrale rol vervullen. RWO stemt ruimtelijke aspecten als spreiding en toewijzing met OWS af en coördineert de broedplaatsen-'voorraad' (mogelijk in afstemming met externe partijen), verzorgt de beschikbaarheid, de feitelijke toewijzing en het beheer van de broedplaatsen (al dan niet middels derden) en faciliteert waar nodig (middels bestemmingsplannen e.d.). Deze constructie zal een beroep doen op de integraliteit in denken en handelen -afstemming van ruimtelijke en culturele primaten- van genoemde afdelingen. Een structurele vorm van samenwerking en overleg op dit gebied dient dan ook te worden ingesteld, dan wel als vast onderdeel in reeds bestaand overleg te worden opgenomen.